

ЮРИДИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК:343.5

Кокоева А.М.

д.ю.н., проф. Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика

Абдиманап к. Н.

аспирант Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика

Токтогулов С.А.

аспирант Кыргызско-Узбекского Межд. универ. им. Б.Сыдыкова, Кыргызская Республика

ҮЙ-БҮЛӨЛҮК НИКЕЛИК УКУКТУК МАМИЛЕЛЕРДЕГИ УКУК БУЗУУЛАРДЫН УЧУРДАГЫ МЫЙЗАМДАРДА КАРАЛЫШЫ

Бул жумушта изилдөөнүн предмети катары зордук-зомбулук, жүрүм-турум жубайлардын мамилелеринин өзгөчөлүктөрү каралат. Изилдөөнүн максаты: зордук-зомбулукка дуушар болгон үй-бүлө мүчөлөрүнүн учурдагы абалын аныктоо, жубайларга ден соолугуна зыян келтиргендиги келип чыккан маселелерди жөнгө салууну жүзөгө ашыруу, жарандардын өмүрүн жана ден соолугун коргоо зарылдыгына байланышкан коомдук укуктук мамилелерди аныктоо. Изилдөөнүн актуалдуулугу, учурдагы үй-бүлөлүк никелик укуктук мамилелердеги, укук бузуулардын учурдагы мыйзамдарда каралышы жана алардын коомго тийгизген таасири, үй-бүлө мүчөлөрүнүн зордук зомбулуктун кесепеттеринин натыйжасында келип чыккан көйгөйлөр жана алардын түрлөрү, мыйзам аркылуу чечүү чаралары, кылмыш-жаза мыйзамдарында каралган укуктук нормаларга кошумча сунуштар, зордук-зомбулуктун алдын алуу жолдору, үй-бүлө мүчөлөрүнүн укуктары, эркиндиктери, кызыкчылыктарын коргоо болуп саналат. Жубайлардын зордук-зомбулугунун табылган өзгөчөлүктөрүн эсепке алуу жана сунушталган иш багыттарын ишке ашыруу калктын укук-аң сезимин жогорулатууга, үй-бүлөдөгү тараптардын зордук зомбулуктарын азайтууга мүмкүндүк берген сунуштарды теориялык изилдөөгө көңүл бурулат. Изилдөөнүн жыйынтыктары турмуш-тиричилик, үй-бүлөлүк зордук зомбулук проблемаларын андан ары иштеп чыгуу, изилдөө үчүн да кызыктуу болушу мүмкүн экендиги каралат.

***Негизги сөздөр:** үй-бүлө; зордук зомбулук; жубайлар; кылмыш-жаза; жоопкерчилик; мамлекет; мыйзам; укук; эркиндиктер; мыйзамдуулук; коом, Конституция.*

РАССМОТРЕНИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СЕМЕЙНО-БРАЧНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЙ В ДЕЙСТВУЮЩЕМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ

Предметом исследования в данной работе являются общественные правоотношения, связанные с насильственным поведением, особенностями взаимоотношений супругов. Цель исследования - определение состояния членов семьи, подвергшихся насилию, необходимости осуществления регулирования вопросов, вызванных причинением вреда здоровью супругов, защиты жизни и здоровья граждан. Актуальность исследования, рассмотрение правонарушений в современных семейно-брачных правоотношениях в действующем законодательстве и их влияние на общество, проблемы и их виды, возникающие в результате насильственных действий со стороны членов семьи, меры по их разрешению через закон, дополнительные рекомендации к правовым нормам, предусмотренным уголовным законодательством, вопросы, касающиеся способами предотвращения насилия, являются защита прав, свобод, интересов членов семьи. Внимание будет уделено теоретическому изучению рекомендаций, учет выявленных особенностей супружеского насилия и реализация предложенных направлений деятельности, которые позволят повысить правосознание населения, снизить уровень насилия сторон в семье. Рассматриваются результаты исследования, которые могут быть интересны для дальнейшей разработки, изучения проблем бытового, семейного насилия.

***Ключевые слова:** семья; насилие; супружеская пара; преступление; ответственность; государство; закон; право; свободы; законность; общество; Конституция.*

CONSIDERATION OF OFFENSES IN FAMILY AND MARITAL RELATIONS IN THE CURRENT LEGISLATION

The relevance of the study, consideration of offenses in modern family and marriage relations in the current legislation and their impact on society, problems and their types arising from violent actions by family members, measures to resolve them through the law, additional recommendations to the legal norms provided for by criminal legislation, issues related to the ways of preventing violence are protection rights, freedoms, interests of family members. The subject of the study is public legal relations related to violent behavior, the peculiarities of the relationship between spouses, the current state of family members who have been subjected to violence, the need to regulate issues caused by harm to the health of spouses, the protection of life and health of citizens. Attention will be paid to the theoretical study of the recommendations, taking into account the identified features of marital violence and the implementation of the proposed activities that will increase the legal awareness of the population, reduce the level of violence of the parties in the family. The results of the study are considered, which may be of interest for further development, studying the problems of domestic and family violence.

Key words: family, violence, married couple, crime, responsibility, state, law, law, freedoms, legality, society, constitution.

Дүйнө өнүгүп, адамзат коомунда маалыматтык технологиялык каражаттардын күн санап өсүшү, жашоо шарттардын өзгөрүшү менен кошо көйгөйлүү маселелер көбөйүп, алардын катарында үй-бүлөлүк никелик мамилелердин социалдык-укуктук мааниси да жогору. Үй-бүлөлүк никелик мамилелерди жөнгө салуу маселелери күндөн күнгө курчуп, өзгөчө актуалдуу экендигин белгилөөгө болот. Кыргыз Республикасынын 2021-жылы 5-майда кабыл алынган Конституциясынын 20-беренесинде көрсөтүлгөндөй, үй-бүлө коомдун негизин түзүп, мамлекет тарабынан ата-эне, бала мамлекеттин коргоосуна алынып, кепилдик берилет. Укуктук ченемдер кабыл алынып, мыйзамда көрсөтүлгөнү менен коомчулукта маселелер күн санап өсүп, адамдардын жүрөгүн сыздаткан окуялар менен коштолгонуна күбө болуудабыз.

Жубайлар, ата-эне, балдар, үй-бүлө тууганчылыктан куралган, баа жеткис, кайталангыс адамзат коомундагы баалуулук экендигин таанууга болбойт. Үй-бүлөлүк укуктук никелик мамилелер укуктук мамлекетти куруу шартында укук тутумдарындагы негизги үй-бүлөлүк институтунун негизи.

Үй-бүлө мыйзамдарына өлкөбүздүн социалдык-экономикалык, укуктук демократиялык шарттарына карата толуктоолор, өзгөртүүлөр тынымсыз киргизилип, 2003-жылдан тартып, үй-бүлөлүк никелик мамилелер укуктук жөнгө салынып келет. Үй-бүлө кодекси менен катар эле үй-бүлөлүк никелик укуктук мамилелердеги укук бузуулардын алдын алуу, жарандардын укуктарын, эркиндиктерин коргоолорду максат кылуу менен кылмыш-жаза кодекси 2021-жылы кабыл алынып, жаңы өзгөртүүлөр, укуктук нормалар, негизги институттар менен толукталды.

Жаңы кабыл алынып, колдонуудагы кылмыш-жаза мыйзамдарында, үй-бүлө мамилелеринин салттарына жана балдардын кызыкчылыктарына каршы кылмыштар деп аталып, 26-главада каралып 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188-беренелерди камтып, үй-бүлөлүк никелик мамилелердеги укук бузууларды жөнгө салууга, бузулган укуктарды коргоого багытталгандыгын кошууга болот.

Кыргыз Республикасынын кылмыш-жаза кодексинин 177-беренеси үй-бүлөлүк зомбулук деп аталып, үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн үй-бүлөнүн башка мүчөсүнө же ага теңештирилген адамга карата жабырлануучунун конституциялык жана башка укуктарын жана эркиндиктерин бузган, ошого тете анын дене боюн же психикасын жабыркаткан, дене боюнун же психикалык өнүгүшүнө зыян келтирген, ден соолукка анча оор эмес залалга алып келген ар кандай атайын аракеттери, эки айдан бир жылга чейинки мөөнөткө түзөтүү жумуштарына же болбосо кырктан жүз саатка чейинки коомдук иштерге тартууга же беш жылга чейинки мөөнөткө эркиндигинен ажыратууга жазаланат деп жаза чарасы каралган [1].

Жогоруда кабыл алынган укуктук нормалар үй-бүлөлүк никелик мамилелерде үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы келип чыккан кылмыштардын алдын алуу менен бөгөт коюуга шарт түзөөрү бышык. Азыркы учурда жубайлардын, ата-эне менен балдардын ортосунда мамилелерде бир катар маселелер бар экендигин жокко чыгарууга болбойт. Жубайлардын өз ара сый урматы, кадыр баркы социалдык-экономикалык абалдан көз каранды болуп, руханий байлыктардан жогору бааланып жаткандыгы өкүндүрөт. Мисал катарында жубайлардын көмүскөдөгү зордук-зомбулуктарын кароого болот. Үй-бүлө мүчөсү, адам катарында жубайлар тең укуктуу экендигин унутуп, гендерлик теңчиликте эске албастан, басмырлоо менен жубай катарында жашап жаткандар, өмүрүнүн акырына чейин калыптанып калган салттык адаттарга таянуу, намыс менен жашап өткөндөр бар экендигин байкоого болот.

Жогоруда каралган үй-бүлө мүчөлөрүнүн ортосундагы ар кандай зомбулуктун түрлөрүн карап көрсөк, жубайлардын ортосундагы аялдын эркекке, эркектин аялга карата басмырлоо, күч колдонуу, финансылык, материалдык, социалдык көз карандылыктарынын көмүскөдө өздүк жашоодо болуп жаткандыгын белгилөөгө болот. Жубайлар эле эмес, үй-бүлө мүчөлөрүнүн ар биринин ортосундагы аганын иниге, эженин сиңдиге, тууганчылыктан куралган ар бир үй-бүлө мүчөлөрүнүн зомбулуктун түрлөрүн колдонуусун көрүүгө болот. Эженин сиңдиге, аганын иниге үстөмдүк кылуусу, психологиялык, моралдык кыйноолор, коркутуулар үй эмгектерин жасоодо кеңири кездешет. Булардын кесепетинен тараптардын жашоодогу коркуу сезимдери түбөлүк калыптанып калгандыгын да коомдо көрүүгө болот.

Зомбулуктун түрлөрү катары эненин бала эмизбей коюусу, көптөгөн энелердин ар кандай себептерден улам баланын табигый эне сүтүн эмбей калышы, баланын эне сүтүнөн ала турган витаминдерге ээ болбой ден соолугуна зыян келтирүүсү мүмкүн, ошондой эле баланы кароодон тажоо, кагуу, силкүү, орунсуз кыймылдатуу баланын ден соолугуна олуттуу зыян алып келиши мүмкүн. Мисалга өрчүп келе жаткан жаш организмдин өспөй калуусу мүмкүн, мээнин жабыркашы, жаш сөөктүн чыгып кетүүсүнөн улам, туура эмес өсүүсү. Үй-бүлө мүчөлөрүнө физикалык зомбулук көрсөтүү, улуу жактардын кичүүлөргө физикалык жазаны колдонуусу, мисалга жүк ташуу, чоң массадагы иштерди аткартуусун кошууга болот. Үй-бүлөдө жазалоо үчүн физикалык зомбулук менен катар эмоционалдык зомбулук да колдонулат. Кордоо, урушуу, коркутуу, ыйлатуу, камоо сыяктуу. Үй-бүлө мүчөлөрүн көзөмөлсүз, ачка калтыруу, каалаганын алып бербей, карабай коюу. Үй-бүлө мүчөлөрүнө сексуалдык зомбулук. Мындай аракеттерди көбүнчө эркектер өз үй-бүлөсүндө аялга жана өгөй кыздарына жасаган учурлар кездешет. Эрте никеге берүү, улгайган эркектерге турмушка чыгууга мажбурлоо.

Үй-бүлөлүк зомбулук мамлекеттик саясатты ишке ашырууда негизги маселелеринин бири экендиги себептүү, көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган бир катар иштер аткарылууда, ага карабастан бүгүнкү күндө коомдогу актуалдуу маселе катары калууда. Бул маселени чечүүнүн бир негиздүү элементи катары укуктук кеңеш берүү, укуктук жардам алуу, укуктук сабаттуулукту арттыруу, укуктук маданиятты калыптандыруу, мыйзам аркылуу тыюу салуу, мыйзамдык эскертүү, тарбияга чакыруу, кылмыш-жаза жоопкерчилигин күчөтүү сыяктуу иш-чараларды тынымсыз өркүндөтүү зарылчылыгы деп эсептейбиз.

Кыргыз Республикасынын азыркы колдонууудагы кылмыш-жаза кодексинин 26-главасында каралган үй-бүлө мамилелеринин салттарына жана балдардын кызыкчылыктарына каршы кылмыштарга дагы беренелерди кошуу зарылчылыгы бар экендигин белгилөөгө болот. 177-беренедө үй-бүлөлүк зомбулук үй-бүлө мүчөлөрүнө жалпы каралган. Жубайлардын ортосундагы зордук зомбулукту өз алдынча берене катары карап,

кылмыш-жаза жоопкерчилигин конкреттүү көрсөтсө да натыйжалуу болмок. Үй-бүлөлүк никелик мамилелерди түзүүдө, никеге катталып жаткан учурда, тараптарга бул жоопкерчиликти милдеттүү түрдө эскертип, жарандык абал актыларын каттоодо билдирме жасоону аткара тургандай механизм иштеп чыкса туура болот беле. Бул да болсо зордук зомбулуктун алдын алуунун бир элементи катары пайдалуу шартты түзмөк. Анткени, коомчулукта бардык адамдарда укуктук нормалардын баары боюнча маалыматтын бар экендигине кепилдик жок. Никеге туруп жаткан ар бир тарап, бул маалыматка ээ болмок, жашоосунда пайдаланууга шарт түзүлмөк.

Жыйынтыктар:

1. Үй-бүлөлүк никелик укуктук мамилелердеги укук бузуулардын учурдагы мыйзамдарда каралышы, жарандардын укуктарын, эркиндиктерин, кызыкчылыктарын коргоодогу мамлекеттин өнүгүшүндө, келечектеги үй-бүлөлүк никелик мамилелердеги зордук зомбулуктун алдын алууга шарт түзө турган негиз катары баалоого боло тургандыгы каралды;

2. Келечекте актуалдуу маселелерди чечүүгө жакшы натыйжа бере турган нормалар катары кароого болот, изденүүчүлөр, практиктер, юристтер бул маселелерди жөнгө салууга аракеттерди жасап, жыргалчылыкта жашоо шартын түзүүгө, чечүүгө басым жасап, укуктук нормалар тереңдетилип, колдонууга шарттар түзүү муктаждыгы белгиленди.

Адабияттар тизмеси:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы. 5-май. 2021-жыл. - № 59.
2. КРнын Кылмыш-жаза кодекси. 2021-жылдын 28-октябры № 127.
3. **Кокоева, А.М.** Правовая культура кыргызского народа как основа развития государства [Текст] / А.М. Кокоева // Наука. Образование. Техника. - Ош: КУУ, 2018. - № 2 (62). - С. 115-118.
4. **Кокоева, А.М.** Права несовершеннолетних и проблемы их реализации [Текст] / А.М. Кокоева, А.М.Кокоева, А.Жаасынбек к. // Наука. Образование. Техника. - Ош: КУМУ, 2023. - № 2. – С. 264-268.

DOI:10.54834/16945220_2023_3_260

Поступила в редакцию: 03.10.2023 г.